

УДК 78.036

Юрій ЛОШКОВ,

доктор мистецтвознавства,
професор кафедри народних інструментів
Харківської державної академії культури

РОК-МУЗИКА В УКРАЇНІ: ПЕРІОД КУЛЬТИВУВАННЯ

Визначається специфіка розповсюдження в українській культурі рок-музики як мистецького напрямку та започаткування основних елементів рок-культури.

Ключові слова: українська культура, рок-музика, вокально-інструментальний ансамбль.

Определяется специфика распространения в украинской культуре рок-музыки как художественного направления и появления основных элементов рок-культуры.

Ключевые слова: украинская культура, рок-музыка, вокально-инструментальный ансамбль.

Is determined by the specificity of cultivation in Ukrainian culture rock music as art direction and appearance of the main elements of rock culture.

Key words: Ukrainian culture, rock music, vocal-instrumental ensemble.

Рок-музика відіграє помітну роль в сучасній українській культурі. Більш того, якщо на етапі становлення рок-музики була складовою молодіжної субкультури, то, з часом, віковий ценз adeptів року значно розширився. Змінюється й ставлення до рок-музики як до мистецького явища. Водночас, вона цікавить і часто стає «справою життя» численних представників сучасної української молоді, що актуалізує вивчення рок-музики як явища вітчизняної культури.

Рок-музика привертала увагу вітчизняних науковців у контексті її функціонування в західній культурі або в загальнотеоретичному ракурсі. Зокрема, показовою є докторська дисертація та монографія харківського науковця В.Откидача [6]. Українська ж рок-музика серйозно не вивчається. Однією з перших спроб в цьому напрямку є презентована в 2011 р. книга музичного критика О.Євтушенка «Україна *IN ROCK*», яка представляє собою збірку есе різних років щодо українського року. Таким чином, недостатня розробленість означеного питання та усвідомлення цього факту як проблеми і зумовило мету даної публікації.

Як відзначає дослідник Є.Стратієвський, український рок – це «система», яка формувалася тричі: в 1960-х рр. минулого століття, в часи «перебудови» і в кінці 90-х рр. минулого століття [8]. Тобто, історія становлення рок-музики в Україні пов'язана з часами, коли наша країна входила до складу СРСР. Зокрема, в 1957 р. під час VI Всесвітнього фестивалю молоді й студентів у Москві, в межах котрого відбулося знайомство з культурою рок-н-рола, джазом в стилі бі-боп, американськими «бітниками», представниками «розбитого покоління» післявоєнної Америки [1].

Умови поширення рок-музики в СРСР були відмінними від тих, що сприяли формуванню нового виду молодіжної творчості в США. Як зазначав В.Откидач, до середини 1960-х рр. у радянському суспільстві вже почалися процеси, які спричинили початок «епохи застою» [6, с.109]. Однією з суспільних груп, що гостро відчувала такі процеси, була молодь, в середовищі якої на той час починалися труднощі соціалізації. На основі цього виникає протиріччя між потягом молоді до соціальної активності, пов'язаної з новаторством та ризиком, і

підсиленням консервативних тенденції в діяльності управлінського апарату всіх рівнів. Пошук форм соціальної активності та способів соціалізації зумовив переконання молоді в тому, що свідомо відокремленість від офіційної культури сприятиме її ідейному становленню й виробленні власних цінностей. Подібна ситуація в СРСР дала можливість Т. Голубевій в 1980-ті рр. зробити висновок, що «рок – не просто музична форма або стиль, а явище, в якому в досить концентрованому вигляді містяться світоглядні настанови сучасної молоді» [2, с. 4].

До середини 1960-х рр. у Ризі, Москві та Ленінграді (нині – Санкт-Петербург) сформувалися перші біт-групи, що виконували кавер-версії англо-американських хітів, перш за все групи «The Beatles». «"Биттлз" потрясли нас всех – згадував лідер санкт-петербурзької групи «Аквариум» Б. Гребенщиков, – потрясающая радостная музыка с позитивной энергетикой» [5, с. 24]. Композиції західних колективів перші радянські ро-групи виконували на мові оригіналу та у відповідній виконавській манері.

В означений період розпочинали творчу діяльність такі відомі митці, як композитор і продюсер Стас Намін (організатор і керівник груп «Чародеи», «Политбюро», «Цветы» відповідно в 1964, 1967 та 1969 рр.), музичний менеджер, продюсер груп «Кино», «Технология», «Моральный кодекс», «Янг Ганз», співак-соліст Юрій Айзеншпіс (1945-2005), співак, мультиінструменталіст, автор пісень, поет та композитор Олександр Градський (засновник рок-груп «Славяне» і «Скоморохи» відповідно в 1965 та 1966 рр.). В 1960-х рр. співав у харківській групі «Идолы» музикознавець, музичний критик, радіо- й телеведучий Сергій Коротков (1946-2010) [3].

У той же період в Києві діяли рок-групи «УАНС», «Однажды», «Второе дыхание», «Красные дьяволята». Колектив гітариста Володимира Ходзицького «Красные дьяволята» можна назвати однією з перших кавер-груп: музиканти принципово не створювали особисту музику, але раніше й краще інших засвоїли та виконували складні композиції «Rolling Stones», «Led

Zeppelin», «Deep Purple», «Chicago», «The Mahavishnu Orchestra».

Група «Второе дыхание» була відома майже стовідсотковою відповідністю оригіналу відтворення пісень «The Beatles». Утім, колектив відрізнявся виконанням особистих композицій. Тексти російською мовою та музику писали барабанщик Сергій Чаришников, басист Михайло Ніколаєв, гітаристи Олег Слободенко й Геннадій Татарченко. В репертуарі рок-гурту були й обробки українських і російських народних пісень.

Лідери групи «УАНС» Юрій Виноградов (вокал, фортепіано), Григорій Махно (бас-гітара, губна гармоніка), Олександр Кузнецов (гітара) самотньо і натхненно відтворювали репертуар Бадді Холлі, Джеррі Лі Льюїса, Чака Беррі, Кліффа Річарда, «The Everly Brothers», «The Dave Clark Five», «The Shadows», переконливо й самотньо виконували композиції Рея Чарлза, Джеймса Брауна. Поряд із тим музиканти створювали й інструментальні п'єси з декадентськими назвами на кшталт «Когда у комара болят гланды», «13 морковок для кролика», а також пісні з текстами англійською, російською і українською мовами.

Репертуарна політика означених рок-гуртів була типовою для тогочасного радянського рок-простору. Стосовно такої ситуації В. Откидач писав: «Багато груп співали тоді англійською, багато – просто копіювали (одяг і манеру триматися на сцені) своїх англосаксонських колег і наставників. Щодо «своїх» пісень, то вони при ретельному розгляді виявлялися скоріше перекладами, ніж оригінальними творами» [6, с. 213]. Тобто, відбувався процес опанування західної рок-музики шляхом наслідування та копіювання стилів, способів роботи з музичним матеріалом, що було необхідним етапом на шляху осягнення специфіки рок-«мови».

У той же період відбуваються перші спроби поширення інформації стосовно рок-музики в контексті створення періодичних видань. Так, у 1967 р. С. Коротков випустив самвидавтівський журнал «Біт-Ехо», який став першим вітчизняним рок-н-рольним журналом. Тоді ж у Харкові був створений перший рок-

клуб, президентом якого був С. Коротков [4].

Поширеність аматорських рок-груп спричинила запровадження фестивалних заходів. Зокрема, 1 січня 1966 р. в Харкові місцевими рок-групами був проведений перший сейшин в Палаці культури залізничників. Після місцевих сейшинів 1967 р., у наступному році в Києві відбувся перший конкурс рок-груп «Біг-біт», що тривав сім днів і зібрав більше п'ятдесяти колективів з Києва, Харкова, Одеси, Риги. Журі на чолі з композитором Мирославом Скориком визначило переможців: «Еоліка» (Рига), «Второе дыхание» (Київ), «Авангард» (Харків), «Садко» (Київ).

Кошти від продажу квитків і значків «Біг-біт – 68» були переведені у Фонд миру. Фестиваль був організований ентузіастами з культурно-масової комісії Ленінського районного комітету комсомолу Києва та ради молодіжного кафе «Зустріч». Взагалі, наприкінці 1960-х – 1970-х рр. комсомол відіграв значну організаційну роль. Представники комсомолу займалися організацією перших легальних рок-подій. Так, важливим явищем першої хвилі радянського року був Єреванський фестиваль, який щорічно проходив у 1968-1972 рр. і збирав найкращі рок-колективи. В 1971 р. в місті Горький місцевий комсомол організував фестиваль «Серебряные струны».

Наприкінці 1960-х рр., за підтримки комсомольських організацій, в Києві була сформована мережа молодіжних кафе-клубів, на базі котрих створювалися умови для презентативної діяльності ранніх вітчизняних рок-груп. Так, «Красные дьяволята» грали в кафе «Чай-кофе», «Садко» – в «Євриці», «Березень» – в «Українських галушках», «Второе дыхание» – в «Мрії».

Як відзначають дослідники, процес становлення української та, взагалі, радянської рок-музики відбувався в повній інформаційній ізоляції, не маючи ніякого резонансу в пресі, не говорячи вже про радіо і телебачення. Радянська культурна політика негативно ставилася до рок-музики як антисоціального явища, що зумовило деактивацію та андеграундне становище цього музичного напрямку в наступне десятиріччя в СРСР і, зокрема, в Україні.

В умовах заборони рок-музики певні групи вперто відстоювали свою творчу незалежність та через деякий час припиняли своє існування, інші йшли на компроміси та поринали в кон'юнктурний потік офіційної та комерційної рутини, отримуючи статус вокально-інструментальних ансамблів (ВІА) – офіційне найменування визнаних державою професійних і самодіяльних музичних груп, які в 1960-1980-ті рр. працювали в жанрі популярної на той час пісенної естради

ВІА використовували звичайний для рок-груп набір інструментів: електрогітари, ударні, різні варіанти електронних клавішних, таких як електрооргані і синтезатори, апаратуру звукопідсилення. Утім, на відміну від рок-гуртів, репертуар офіційно існуючих ВІА складався з аранжувань народних пісень або композицій професійних композиторів.

Офіційно існуючі вітчизняні ВІА активно використовували виражальні можливості рок-музики. Так, репертуар музичного колективу «Опришки» з міста Івано-Франківська, який існував на початку 1970-х рр. і разом із «Смерічкою», «Арнікою», «Ватрою» та «Кобзою» був одними із лідерів серед українських ВІА, складала народні пісні у біг-бітовому аранжуванні: «Бодай-ся когут знудив», «Дай-ня мамко», «Сиджу я край віконечка», «Сумна я була», «Сухая верба». У 1972 р. «Опришки» видали на фірмі звукозапису «Мелодія» перший міньйон, а в 1973 р. — платівку формату гранд. На відміну від ВІА «Смерічка», «Арніка» та «Ватра», що перейшли працювати у обласні філармонії, ВІА «Опришки» залишався самодіяльним студентським ансамблем і невдовзі перестав існувати.

Одним з провідних жанрів того часу був джаз-рок. Так, популярний львівський ВІА «Арніка», створений в 1971 р., вважається одним з піонерів цього жанру. В 1973 р. «Арніка» записала платівку, куди увійшла, зокрема, арт-джаз-рокова сюїта «Весна», яка стала першим твором у цьому стилі в колишньому СРСР. Основним стильовим напрямком ВІА «Ватра», створеного у 1971 р. при Львівській філармонії були джаз-рок та фолк-джаз-рок (композиції «Танець жаги», «Ватровий дим», «Ой чий то

кінь стоїть»). Репертуар ансамблю складався майже винятково з авторських україномовних пісень та сучасних обробок українських народних пісень.

Джаз-рокова спрямованість була притаманна й репертуару ВІА «Водограй», створеному при Дніпропетровській філармонії в 1974 р. Основу колективу склали досвідчені джазові музиканти з біг-бенду Володимира Марховського – саксофоніст Олександр Шаповал, клавішник Олег Косько, барабанщик Анатолій Гуров, басист Олександр Іщук, а солістами стали Людмила Артеменко (екс-«Смерічка») та Віктор Шпортюк (нині – народний артист України, професор Київського національного університету культури і мистецтв).

У 1970-ті рр. значну популярність мав харківський гурт «Назавжди», учасниками якого були студенти Харківського інституту мистецтв. Цей колектив одним із перших звернувся до творчості Т. Г. Шевченка. Так, концертуючи в 1975 р. в Києві, рок-група виконувала особисту велику сюїту-ораторію «Кобзар» на вірші великого поета.

Найбільшого успіху на той час домагалися ті музичні колективи, які опрацювали фольклорний матеріал: білоруські «Пісняри», російський «Аріель», грузинський «Опера». Так, білоруська група «Пісняри» одна з перших почала шукати справжній синтез нових ритмів і прийомів аранжування з ладом народної пісні, багатоголосної, вигадливої, імпровізаційної. Їх знамениті «Перепелочка», «Ой, летели гуси», «Савка и Гришка» стали першими спробами прочитання народної пісні засобами рок-музики.

В Україні перші подібні поєднання фольклору та естрадної пісні робили «Червона рута», «Кобза», «Медобори». Зокрема, ВІА «Червона рута» був створений у жовтні 1971 р. (проіснував до 1991 р.) при Чернівецькій філармонії трубачем Анатолієм Євдокименком із музикантів естрадного оркестру місцевого університету як акомпануючий колектив для Софії Ротару. Колектив користувався значною популярністю в колишньому СРСР і за кордоном. Успішно проходили його гастролі за участі С. Ротару в Болгарії, Чехословаччині, Угорщині, Польщі, НДР, Фінляндії, Західному Берліні. Репертуар колективу, окрім авторських творів складали аранжування таких народних пісень, як «Марічко», «Ой,

дубе», «Ой, Черногора чорна», «Пішов Іван» тощо. До інструментального складу ВІА «Червона рута» входили духові (флейта, труби, тромбон) та струнні (скрипка) інструменти.

ВІА «Кобза» розпочав свою професійну творчу діяльність у складі «Укрконцерту» також у 1971 р. В 1973 р. «Кобза» стала одним з лауреатів на Всесоюзному конкурсі ВІА в Мінську і з того часу була однією з найбільших концертуючих груп СРСР. Зокрема, ансамбль активно гастролював за кордоном. У 1982 р. під час гастролей у Канаді силами приймаючої сторони — «Нейшенл концерт едженсі» був виданий вініловий диск-гігант «Кобза». Замість звичних гітар ансамбль використовував і традиційні народні інструменти — бандури в їх електронному виготовленні та звучанні на зразок електрогітар.

Прагнення до національного колориту зумовило й застосування великої акустичної групи (бандура, скрипка, 6-струнна кобза, кобза-контрабас) у ВІА «Медобори», створеному при Тернопільській філармонії в 1980 р. Нео-фолковий напрям сприяв популярності ансамблю: в ефірі звучали «Три дороги», «Батькова криниця», «Колодязний журавель». В 1981 р. «Медобори» перемогли на Республіканському конкурсі популярної української пісні в Тернополі, через рік стали другими на Міжнародному конкурсі «Кримські зорі» в Ялті.

Необхідно зазначити, що україномовний напрям, виникнувши наприкінці 1960-х рр., досягнувши апогею на початку 1970-ті рр. об'єднав різноманітні в музичному та естетичному відношеннях явища. Тут були представлені й фолк-кантрі-псевдоетно-4графізм, і блюз-хард-рок, і соул-фанк-джаз-рок, і поп-естрада, й камерна пісня-балада.

Утиски на україномовні музичні ансамблі розпочалися в 1972 р. після усунення з поста Першого секретаря ЦК КПУ П. Ю. Шелеста, коли над принципово україномовними групами завис дамоклів меч боротьби з «українським буржуазним націоналізмом». Власні тексти учасників груп не приймалися. Одіозним аргументом відмов допускати будь-які нові явища поп-музики в ефір був непрофесіоналізм. Національні пуритани зі Спілки композиторів домоглися заборони записувати й транслю-

вати народні пісні в обробках рок-груп і ВІА. Редакції телебачення та радіо отримали установку не пускати в ефір нічого, що має присмак року.

Прикладом може слугувати доля однієї з найпопулярніших груп України того часу «Еней», до складу якої входило справжнє сузір'я талантів: Тарас Петриненко, Кирило Стеценко, Геннадій Татарченко, Руслан Горобець, а репертуар колективу складали акапельні чотириголосні хори-колядки й хард-поп-арт-фолкові композиції. У 1977 р. під утисками КДБ група припинила існування [7].

Отже, основними характерними ознаками першого етапу становлення рок-музики в Україні (друга половина 1960-х – 1970-ті рр.) є:

- рок-музика функціонувала як андеграундне явище, що мало всі ознаки молодіжної субкультури, яке йшло в розріз із офіційною культурною політикою;

- стилістика рок-музики професійно опанувалася, в першу чергу, в межах діяльності офіційних ВІА;

- започаткування основних елементів рок-культури – рок-клуби як творчо-організаційні об'єднання, розважальні заклади як концертні майданчики, самвидатівська преса, фестивально-конкурсні заходи;

- репертуарна динаміка визначалася «просуванням» від відтворення композицій провідних західних рок-груп до самовизначення в контексті створення російсько-україномовних текстів.

Перспективи подальшого дослідження вітчизняної рок-музики полягають у виявленні специфіки функціонування цього різновиду творчості після 1970-х рр.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бубенникова Л. Рок-музика / Л. Бубенникова // Эстрада в России. XX век. Энциклопедия. — М. : «Олма-Пресс», 2004. — С. 568–574.
2. Голубева Т. Песня в общении молодежи (на материале советских рок-групп) / Т. Голубева. — М. : Знание, 1988. — 64 с.
3. Зинченко И. Сергей Коротков: «Хочу, чтобы на моем могильном камне написали: „Он старался“» / И. Зинченко. — Комсомольская правда в Украине. — 2010. — № 10 февраль.
4. Кудряц Е. Прощание с легендой / Е. Кудряц. — Зарубежные задворки. — 2010. — № 2–3.
5. Кушнир А. Сто альбомов советского рока. 1977-1991 / А. Кушнир. — М., 1999. — 124 с.
6. Откидач В. М. Рок-музика і світовий художній процес : моногр. / В. М. Откидач. — Х. : ХДАК, 2005. — 294 с.
7. Стеценко К. История советской рок-музыки / К. Стеценко [Електронний ресурс] // <http://sovtr.narod.ru/index.html>. – Назва з екрана.
8. Стратиевский Е. Украинский рок. Штрихи к портрету / Е. Стратиевский [Електронний ресурс] // http://frazua/print/05.12.11/130121/ukrainiskij_rok_shtrihi_k_portretu_.html. – Назва з екрана.